

Ismertetések és bírálatok.

Simonyi Zsigmond: A jelzők mondattana. Nyelvtörténeti tanulmány. Budapest, kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. — 194 l. Ára 5 K.

SIMONYI-nak ezt a munkáját is, valamint a többi mondattannal foglalkozó műveit a jelenségek megvilágítására szolgáló anyagnak roppant bősége és változatossága, a szigorú történeti módszer és a rokon nyelvek hasonló jelenségeinek folytonos szemmel tartása jellemzik.

A munka beosztása nagyon czélszerű és áttekinthető. Legnagyobb része a melléknévi jelzővel foglalkozik (3—112. l.), külön fejezet jut az értelmező jelzőnek (113—135. l.) és végül a birtokos jelzőt tárgyalja (136—194. l.). A melléknévi jelzők változatos gazdagságát MÄTZNER angol és francia történeti mondat-tanaira hivatkozva minősítő és kijelölő jelzőkre osztja. A minősítő jelző valami tartalmasabb fogalmi jeggyel, a kijelölő jelző pedig csak külső determinálással, rámutatással különbözteti, szorítja meg a jelzett fogalmat. E szerint a minősítő vagy tulajdonságjelző lehet melléknév, igenév, melléknévi leg használt főnév, határozó és néha igealak is. A kijelölő jelző pedig vagy névmás, vagy számnév, vagy névelő.

A tulajdonképpeni melléknévi jelző tárgyalását, a jelző eredetéről való fejtegetés vezeti be; SIMONYI elfogadja és új bizonyítékokkal támogatja KALMÁR ELEK-nek a jelző eredetéről vallott felfogását, mely szerint a jelző eredetileg «másodlagos, lefokozott, elgyöngült állítmány»; a *piros rózsá* ebből a gondolatból van összevonva: *a rózsá piros*; az *uralkodó fejedelem* ebből: *a fejedelem uralkodik*. Bármilyen tetszetős is ez a magyarázat, bármilyen megvesztegetők azok az adatok, a melyeket S. e tétel támogatására felhoz, mégis azt hiszem, hogy e felfogás túlságosan logikai és a tényeknek nem felel meg. A helyett, hogy a felhozott bizonyítékokat bonczolgtatnám, hadd utaljak egyetlenegy jelenségre, a mely véleményem szerint magában is elegendő a jelző állítmányi eredetéről vallott tanítás megingatására. Ez a jelenség az, hogy a nyelvben nagyon kevés kivétellel a melléknévi természetű beszédrészek (melléknév, igenév,

számnév, sőt a melléknévi névmás is) jelzett szó nélkül nemcsak állítmányul, de még egyéb mondatrészlül se használatosak (ugyanazt az osztjában is megtalálhatjuk, de már több kivétellel). Ha pl. a vogul azt akarja mondani, hogy 'a három ember legkisebbike', akkor ilyen szerkezettel él: *χūrēm χum māñ χumiänl* 'a három ember kis embere' (VogNGy. II. 52); ugyanott 'a középső' így van kifejezve: *kwotl χumiänl* 'a középső emberük', a 'legnagyobb' meg így: *jänñ χumiänl* 'a nagy emberük'. A hiányzó jelzett szó pótlására a vogul valami kétségtelenül főnévi eredetű szócskát használ és a viszonyragok ehhez járulnak: *šomē viš-khqt* 'kedves gyermekek' ('k. kicsiny holmik' VogNGy. II. 239); *Khais kiššep-khqt äñši* 'Kh.-nak van e vki keresője' (uo. III. 523); *älnē-χar* 'zsákmány' ('ölő holmi' SZIL. VogSzj.); *nūplaxtnē mām jānγ-ut jot totiänl* 'a násznép öreget visz magával' ('öreg holmit' VogNGy. II. 129); *sujij turp'-utä* 'az ő hangos szavúja' ('h. sz. valamije' uo. III. 144). A *χar* és *ut* szónak jelzett szót pótló feladata különösen az ilyen névmáspárokból világlik ki: *χoti χumiūw: χoti-utūw* 'melyikünk'. Másutt lesz alkalmam e jelenség részletesebb vizsgálatára, de már ennyiből is kiviláglik, hogy a melléknévi jelző a vogulban nem lehet állítmányi eredetű. És a mikor a vogul nyelvre hivatkozom, a vogult nem mint fgr. nyelvet nézem, hanem mint olyan nyelvet, a mely mondatfűzésében sok tekintetben kétségtelenül primitív állapotot őrzött meg.

A most ismertetett jelenség ellene mond annak a feltevésnek is, hogy az értelmező ősbib az elülálló jelzőnél (114. l.);*) a vogulban és az osztjában nem igen találunk melléknévi értelmezőt, még pedig a melléknévnek most megmutatott önállóan természeténél fogva nem. Egyébként S.-nak a magyar névelő keletkezéséről szóló mintaszerű fejtegetései is mutatják, hogyan válhatik az eredetileg jelzős szerkezet értelmezős kapcsolattá: a régi *az gyermeket* (jenes Kind) szerkezet ma így hangzik: *azt a gyermeket*. Igaz, hogy a nyelvtörténet hullámozása folyamán az ellenkező irányú fejlődésre is találunk nem egy példát, de ezek az esetek mind megmagyarázhatók a nélkül, hogy az értelmezős szerkezet ősbib voltát fel kellene tennünk.

Az eredet fejtegetése után a jelző alakjával, szórendjével, nyelvtani értékével és hangsúlyával foglalkozik a szerző. Szól arról az ősi sajátságáról, hogy a jelző változatlan, s hogy megelőzi a jelzett szót; foglalkozik többek között azzal az érdekes kivétellel, hogy a fgr. nyelvekben a 'fél' szó követi a jelzett szót. Ez a kivétel azonban

*) PAUL nyomán én is ezt a felfogást vallottam *Az egyenrangú mondatrészek történetéhez cz. dolgozatomban* (III. szakasz) (Nyr. XXXIX.)

véleményem szerint csak látszólagos: az osztj. *sēm-pēlek*-ben és a többi rokon nyelv hasonló kapcsolatában valószínűleg jelöletlen birto-
kos összetétellel van dolgunk.

Tüzetesen szól S. a jelzős kifejezések hangsúlyáról. E tekintetben a legfontosabb megállapítás, hogy a magyarban a hangsúly rendszerint a jelzőn van. Ez az összehasonlító mondatban szempontjából termékenynek ígérkező szabály is ellene szól az állítmány > értelmező > elül álló jelző fejlődés elméletének.

A tulajdonképpeni melléknévi jelző taglalása után a melléknévi igenév részletes tárgyalása következik. Nyelvünkre és rokonaira nagyon jellemző a folyó és befejezett cs. igenév sokféle jelentésben való használata (*szolgáló leány, eladó l., temető kert, dologtevő nap* stb.). SIMONYI tüzetesen foglalkozik mindegyik használattal, de nem állít fel elméletet arra nézve, hogy melyik jelentés az eredeti és melyek a később fejlődtek. És hogy ezt nem teszi, az a fgr. igenév természetének mély átértésére vall. Mert nincs a fgr. igenévnek eredeti és másodlagos jelentése: gazdag és változatos használatát simultannak és nem successivnek kell tartanunk; és ha SIMONYI ezt nem mondja is ki ilyen határozottan, ez a felfogása kétségtelenül kiviláglik abból, a mit az igenévről általában mond: «A melléknévi igenév olyan jelző, mely a benne kifejezett cselekvéssel valami vonatkozásban tünteti fel a jelzettet. Éppen ez a változatos vonatkozás adja meg a háromféle igenévnek különféle jelentéseit» (17—18. l.). Azt mondhatnók, hogy a m. igenévnek nincs határozott jelentése; határozott jelentése csak az egész jelzős kapcsolatnak van, ez pedig mindig a jelzett szó értelmétől függ (hálò *szoba, dologtevő nap*). Már BUDENZ is ilyennek látta a fgr. igenév természetét (UA. 178), bár ezt a véleményét egy másik elmélete keresztezi (uo. 191). Tehát az az elmélet, a mely a m. igenév sokféle használatának megmagyarázására feltesz egy vagy két alapjelentést, s a többit később fejlődöttnek tartja, nagyon is mesterkéltséggel és nem felel meg a tényeknek. — Hogy S.-nak a m. igenévről való felfogása milyen helyes, azt meggyőzően bizonyítja a magyar nyelvtörténet is, a melyben megfigyelhetjük az *-ó, -ó*-képzős ige-
neveknek jelzett szavuktól való elszakadását és a jelzett szó értelme által meghatározott jelentésben való önállósulását. Ezt bizonyítja a vogul és osztják nyelv, a hol, mint már említettük, néhány szórványos eset kivételével mindig jelzett szóval kapcsolatban fordul elő a befejezetlen cselekvés igeneve.

Nagyon tanulságos a főnév melléknévi jelzőszerű használatáról szóló fejezet; az anyagnevek (*nyárfa sulyok*), kort, állapotot jelentő főnevek (*gyermek király*), a mennyiséget jelentők (*egy kéve gabona*)

s egyebek valóságos melléknévi jelzők; ezek a szerkezetek a magyar nyelv legősibb sajátosságai közé tartoznak (vö. Fgr. Füz. 17), S. utal is erre, megemlíti a gyakran jelzőül használt főnév melléknévvé válását s magyarázatul egy nagyon gondolatébresztő megjegyzést tesz: e szerint a most említett jelenséget az tette lehetővé, hogy a főnév s a melléknév közt nincs alakí különbség, s a jelző nem változik a jelzett szó kedvéért.

Ebben a fejezetben szól még a szerző a tulajdonnév jelzői szerepéről (*Varga Pál, Mátyás király, Duna folyó*); foglalkozik a mágnás-czímek s a doktori cím helyével, s ezeknek a név elé helyezését elavult idegenszerűségnek tartja. Sorra kerülnek a jelzőül álló összetett és jelzős főnevek (*királyasszony néném, szép asszony feleség, meggyszín bársony* stb.), s végül az ilyen személyragos jelzőket tárgyalja: *fia galamb, fele úton*; ezeknek a szerkezeteknek a keletkezését keveredéssel magyarázza: *fél úton* × *út felén*. A magyarázat kétségtelenül helyes, de talán egyszerűbb, és a végbement folyamatnak megfelelőbb volna azt mondanunk, hogy a *fél* szónak partitív értelemben mindig személyragosan használt alakja (*add ide a felét; tied a fele*) behatolt a jelzős szerkezetbe. Bár itt kétségtelenül újabb fejlődéssel van dolgunk, már a XVI. században személyragozzák a jelzőül álló *fél* szót (*fele dézmáját* 1595-ből, 45. l.); de még a kódexek korában használatos lehetett a személyrag nélküli alak is, a mint ez az adatom mutatja: «Es mi zerept lattad a' vasat meg élégeitettét a' sarral eş a' çereppel eş ő labainac vyait *félrezent* vasbol eş *félrezent* földből *Félrezent* az orzag èrös lezen eş *félrezent* megtörèttétet (Bécsi-k. 123); ma azt mondjuk: *fele részben*.*) — Ebben a fejezetben van szó az *atyám uram, hugom asszony*-féle szerkezetekről is.

Ezután S. a határozó jelzőket tárgyalja; kiemeli annak a jelenségnek ősi voltát, hogy a magyar a határozó jelzőt a *való, levő* igenévvél fűzi a jelzett szavához (*halottakért való áldozás*) és szemlélteti a kapcsoló igenév használatának a nyelvtörténet folyamán való szűkebb térre szorulását (*szőlők alatti kopárság*). A *való* egyre tartó fogyásának tüzetesebb vizsgálata a magyar egyszerű mondat nem egy kapcsolatának e megváltozására fog rámutatni.

Végül a minősítő jelzők utolsójaként gazdag anyag alapján az igealakok jelzői használatának érdekes jelenségével foglalkozik (*gondolom formán, ihatnám ember, nem-szeretem napok*).

A kijelölő jelzők fejezetében először a névmási jelzőkről

*) Jellemző, hogy az oláhba is ez a személyragos alak ment át: *fel'ä* (Nyr. XVI. 445).

van szó; részletesen tárgyalja a szerző a mutató, kérdő, határozatlan és a vonatkozó névmás jelzői használatát folytonosan szemmel tartva a nyelvtörténetnek, a helyes magyarságnak és e szerkezetek hangsúlyviszonyainak kérdését. Azután a számnévnek, a számnevek melléknévi származékainak meg az olyan összetett szavaknak a jelzői szerepét bonczolja, a melyeknek az előtagja számnév (*kétfejű, háromszínű*). Végül nyelvünknek azt a fgr. közösségben gyökeredző törvényét ismerteti, hogy a tőszámnév jelzett szava egyes számban áll. Ez a törvény a régiségben és a népnyelvben meg a rokon nyelvekben sem érvényesül egész következetesen, S. a törvény alól való kivételeket (pl. *két öreg madarak*) nagyon helyesen értelem szerint való szerkesztésnek magyarázza.

A határozott és határozatlan névelőnek, mint nem valóságos jelzőnek a használatát a most ismertetett fejezethez járuló függelék tárgyalja. Lehetetlen részletesen ismertetnünk a nyelvtörténeti és népnyelvi megfigyeléseknek azt a gazdagságát, a melyet ez a függelék elénk tár, azért csak néhány szempont kiemelésére szorítkozunk. S. világosan megmagyarázza, hogyan tompult a mutató névmás névelővé, megállapítja a névelő értékét és rendeltetését, s bár kimutatja a névelőnek nyelvünk történeti korában való kialakulását, azért nem gondol német vagy olasz hatásra, hanem azt mondja: «alig kételkedhetünk benne, hogy a határozott névelőt nyelvünk önállóan fejlesztette ki». Jó, hogy végre leszámol S. azzal a még valahogy a tudat alatt kisértő gondolattal, mely szerint a magyar névelőt a német nyelv hatásából kell magyaráznunk. Már több mint négy évtizeddel ezelőtt gyönyörű lendületű fejtegetésben tiltakozott BUDENZ a német hatás elmélete ellen és az önálló magyar fejlődést bizonyítja (NyK. II. 161); már ő hivatkozik a török *ol* (az) névelői szerepére, mi pedig két fgr. nyelvet is tanúságtételre szólíthatunk az önálló fejlődés elmélete mellett. A lapp *tat* mutató névmásnak névelői szerepére már HALÁSZ rámutatott (UgFüz. III. 37), de még a votják nyelvben is, a hol pedig a determinálás a 3. személyű irtokos raggal történik, kétségtelen nyomai vannak a mutató névmás pusztán névelőül való használatának. — E fejezetben nagyon tanulságos az a fejtegetés, a mely a névelőnek a tulajdonnevekhez és a személyragos főnevekhez való viszonyát tárgyalja.

A határozatlan névelőről szóló részt a helyes magyarság szempontjából érdekessé teszi az idg. nyelvekkel való folytonos egybevetés. — SIMONYI külön kiemeli, hogy nyelvünkben a határozatlan névelő a személyragos főnevekhez is hozzájárulhat (eltemettem *egy barátomat: einen meiner Freunde*); az ő megfigyeléséhez hozzáfűz-

hetjük, hogy ez a szerkezet összefügg a m. birtokos személyragozás partitív értelmű használatával (*három lovamat elloptak*) s hogy ez nyelvünknek fgr. sajátága.

A következő függelék a más beszédrészekhez (nem főnévhez) járuló jelzőt tárgyalja; szó van a jelzős mellénevekről (*oly nehéz, gyönyörű szép, nagy beteg* stb.), a jelzős határozókról (*nagy könnyen, milyen jól, szakasztott úgy* stb.), a jelzős névmásokról (*árva magad, hányad magával, más valaki*) és a jelzős számnevekről. E fejezetben nagyon gondolatébresztő az a megfigyelés, hogy az ilyen kapcsolatokban, mint n. *so gut*, lat. *tam bonus* a magyar az idg. határozó helyén melléknévi jelzőt használ: *olyan jó, mily szép*. Úgy látszik ez a szerkezet is a fgr. közösségből való, a vogulban az önálló melléknév, a mint már említettük, nem igen fordul elő, de az kétségtelen, hogy a melléknévi jelző névmási meghatározója melléknévi névmás, éppen úgy mint a magyarban: *tamlé jámés tal-zin sirej: olyan jeles hegyes kard*: ein *so guter*, spitziger Säbel (VogNGy. II. 14).

A többszörös jelzőről szóló függelékben részletesen foglalkozik S. a jelzőknek, különösen a melléknévi és a számnévi jelzőnek a szórendjével; a régi és a mai nyelvhasználatnak sok érdekes jelenségét figyeli meg, utal a rokonyelvek hasonló szórendi sajátságaira és keresi bennük a törvényszerűséget. Azonban nem tárgyalja azt a kétségtelen törvényszerűséget mutató szórendi jelenséget, hogy az összetett ill. többtagú jelző megelőzi az egytagú számnévi ill. melléknévi jelzőt, pl. *páros ívű szép szivárvány* (Ar.), *dicséretes igyekezetű két fia* (Tört. Tár Új f. X. 113); *fekély var fogotta veres pej* ló (Bagonyai ráolv.). Vog. *sornü xürép sät vārtāk* 'aranyszélű hét szőnyeg' (VogNGy. III. 62); *ēlēm-xalēs qūšēm kit pī* 'ember szülte két fiú' (uo. IV. 201). Osztj. *kewəŋ səmpi lābat vixli* 'kőszemű hét v.' (OsztjNGy. 31). Ennek a régi nyelvben még szinte egészen törvényszerű, de az újabb időben meg-megzavarodó szórendi jelenségnek a nyomait a vogulon és az osztjákon kívül más fgr. nyelvben is megtaláljuk, s magyarozatát a magyar mondat hangsúlyviszonyai adják meg.

A melléknévi jelzőhöz tartozó harmadik függelékben S. a határozóval bővített jelzőt tárgyalja (*nagyon szép* stb.).

Az értelmező jelző fejezete is a nyelvtörténeti ismeretek nagy gazdagságát tárja elénk; de már betelik a rendelkezésemre bocsátott hely, s csak azt jegyzem meg, hogy a névmás értelmezős kapcsolatainak, különösen a hat. névelővel összefüggő jelenségeknek (*azt az embert* stb.) tárgyalása a magyar történeti mondattan egyik legszemléletesebben megírt szakaszát adja.

Terjedelmes fejezet szól a birtokos jelzőről. Tárgyalja a birtokviszony lehető formáit s újra bizonyítja, hogy a magyarban is megvolt az *-n* genitivusi rag. A birt. jelző értékét nagyon részletes jelentéstani osztályozással magyarázza és szól többek között a ma már nem igen használatos *ezeknek tizenhároma, gyöngynek a kettei-féle* érdekes kapcsolatokról, az *egyik, másik, harmadik* alakok használatának történetéről.

A dativus *-nek* ragjának a birtokviszonyban való alkalmazását tüzetesen ismerteti és a rendelkezésére álló gazdag anyag alapján és a hangsúlyviszonyok figyelembevételével pontos szabályba foglalja, mikor van és mikor nincs *-nek* ragja a birtokosnak. Szól arról, hogy a *-nek* ragnak a birtokviszonyba való benyomulása lehetővé teszi, hogy a birtokos és birtok szava közé más szó furakodjék, vagy a birtokszó a birtokosszót megelőzze. Részletesen elemzi a névmásoknak birtokviszonyban való szereplését, többek között a fgr. nyelvekre jellemző személyragos névmásokat (*hid van, mid veszett. el*) s a *magá* névmásnak sokat vitatott szerkezeteit (*a magam házam, a magam háza* stb.).

Aztán egész sereg olyan szerkezetet ismertet, a melyekben a magyar nyelvre különösen jellemző módon találjuk a birtokos személyragok használatát. Végül egy-egy szakaszt szentel a többszörös birtokviszony és az *-é*-képzős birtokszó tárgyalásának.

Ennyit e munkáról egyelőre. Egyelőre mondom, mert hiszen a magyar egyszerű mondat összehasonlító tárgyalásánál mindig figyelemmel kell reá lennünk.

KERTÉSZ MANÓ.

A Magyar Etymologiai Szótár.

MELICH és GOMBOCZ munkája.

A szófejtő munkásság kezdetben nálunk is, csak úgy mint a külföldön, nem módszeres kutatáson alapszik, így aztán könnyen szertelenségbe téved; például szolgálnak erre az OTROKOCSIÁK és BEREGSZÁSZIAK délibábos etymológiái. SAJNOVICZ és GYARMATHY már helyes elveket hirdetnek ugyan, de a gyakorlatban mintha csak elfelejtenék a nyelvről, a hangváltozásról s az idegen nyelvek hatásáról stb. kifejtett elméletüket, az igaz, helyes etymológiát szinte csak véletlenül találják el. E tekintetben a nagy RÉVAI sem igen szerencsésebb. A tudományos módszerekkel dolgozó szófejtő munkásság nálunk HUNFALVY, BUDENZ és SZARVAS fölléptével kezdődik. Ettől fogva már biztos alapra támaszkodik a rokon nyelvek, a régi nyelv és a

népnyelv, továbbá a miénkkel érintkező idegen nyelvek pontos megismerésével.

HUNFALVY és BUDENZ a rokon nyelvek tudományos földolgozásával igyekszik megállapítani nyelvünk ősi szókincsét. Ennek a munkásságnak a koronája BUDENZ «Magyar-ugor összehasonlító szótára». Ugyancsak ő a nyelvrokonság körül támadt harcban tisztázta a török-magyar nyelvviszony kérdését is.

SZARVAS GÁBOR pedig ritka éles megfigyelő képességével az idegen jövevények felé fordul. Folyóiratának mindjárt az első évfolyamaiban biztos útmutatást nyújt az idegen hatások kimutatására s példát ad erre sikerült szófejtéseivel. Nyelvészeti folyóiratainkban nagyobb összefoglaló dolgozatok is jelennek meg a különféle idegen jövevénytől. A mesterek munkáját nem szűnő lelkesedéssel, buzgósággal folytatják a tanítványok. Az ú. n. újgrammatikus iskola hatása alatt fokozottabb mértékben foglalkoztak a hangtannal, hangváltozásokkal. BUDENZ még gyakran említ olyan hangváltozásokat, amelyek egészen különálló nyelvekben történtek, azt is lehetségesnek tartotta, hogy ugyanazon hang vagy hangcsoport egészen különböző módon változhatott el, noha az illető hangok előfordulásának feltételeire nézve semminemű különbséget nem lehet kimutatni. Ma már tudjuk, hogy ez nem lehetséges, mert az ú. n. 'hangtörvény' térben és időben korlátolt érvényű. A hangtan tökéletesebb ismeretével az etymologia is biztosabb alapra került.

Ily körülmények között a M. Tud. Akadémia már elérkezettnek látta az időt arra, hogy a hivatott nyelvészeket a magyar etymologiai szótár megírására ösztönözze. 1904-ben a LUKÁCS KRISZTINA-féle alapítványból jutalmat tűzött ki egy magyar etymologiai szótár tervezetére. A jutalomtétel így szólt: «Kívántatik próbadolgozat az etymologiai szótárból. A dolgozat foglalja magában az alapul szolgáló elvek rövid kifejtését, azonkívül az A betűn kezdődő szavak eredetét. Főfeladat az eddig megállapított szófejtések szabatos és kritikai összeállítása».

A pályázatra beérkezett két pályamunka közül a 2. számú dolgozat nyerte el a jutalmat s a kiküldött bíráló bizottság osztatlan dícséretét. A munka kiválóságáról a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak s külön is kiemelték, hogy a pályamunka szerzője «olyan széleskörű készültséggel fogott a munkához, mely egy emberben szinte hihetetlen. Egyenlő mélyreható ismeretei vannak a finnugor, a román és a szláv nyelvcsalád hangtani viszonyaiban, történeti fejlődésében s a rájuk vonatkozó tudományos irodalomban».

A jelíges levél fölbontása után csakugyan ki is derült, hogy a kiváló próbadolgozatot ketten írták és pedig: MELICH JÁNOS és

GOMBOCZ ZOLTÁN. Az Akadémia I. osztálya örömmel adta meg a megbízást a Magyar Etymologiai Szótár megírására. Ma már előttünk fekszik e nagy munka első füzetek.*)

Érdekes, hogy MELICH már 1895-ben a «Német szófejtésről» szóló ismertetését ezzel a kívánsággal zárta be: «Vajha nálunk is találkozánk egy KLUGE, a ki, ha nem is az összes szókincsről, de legalább az irodalmi nyelv szavairól az eddig tett kutatások eredményeként megcsinálná a mi etymologiai szótárunkat» (NyK. XXV. 250). Majdnem húsz évi fáradhatatlan munkálkodás után maga lett az egyik «magyar KLUGE».

A Magyar Etymologiai Szótár anyaga az egész magyar szókincsre kiterjed, magában foglalja tehát a köznyelv szókészletén kívül a tájszavakat is. E célból a szerzők már meglevő szótárainkból, ú. m. a NySz.-ből, az OklSz.-ből, a MTsz.-ből, a NyÚSz.-ből és CzF. szótárából fölvettek minden szóalakot s minden fontosabb jelentést és származékot, sőt a nyelvészeti folyóiratainkban az egyes ívek lezárásáig közölt szóanyagot is (ú. m. *ágaga, agrat, akszaméto, angad, apacáj, aracsín, arcsózkodik, árkám-üsztena*).

A közneveken kívül nagyon helyesen fölvettek a szerzők azokat a régi személyneveket és helyneveket is, a melyeknek az eredete teljesen világos s a melyeknek nyelvészeti vagy történeti fontosságuk van (pl. *Aba, Aladár, Alap, Álmos, Ardán, Árpád* stb.). A szótár berendezéséről maguk a szerzők is adtak előzetes értesítést (MNy. II. 300). Eljárásuk e tekintetben a következő: minden cikk elején a címszó áll a mai irodalmi alakjában, ha pedig tájszó, abban az alakjában, a mely a Magyar Tájszótárban van címszóul előretéve; ha pedig a szó már elavult, akkor az az alakja szolgál címszóul, a mely hozzánk időben legközelebb esik (vö. pl. *ajoncza*, régebben *ajancza*). Minden egyes cikk két főrésze oszlik: az egyikben az alakváltozatok és a magyar szó jelentései vannak felsorolva. Az alakváltozatokat a forrás megjelölésével lehetőleg teljes számban közlik, és pedig a nyelvtörténeteket időrendben, a népnyelveket pedig fejlődési fokozatuk szerint.

A magyar szavakat latinul és németül értelmezik, de nem minden esetben, pl. azoknál a címszóknál, a melyek a MTsz.-ből valók,

*) Címe: Lexicon Critico-Etymologicum Linguae Hungaricae. — I. füzet. — Magyar Etymologiai Szótár. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából írta GOMBOCZ ZOLTÁN, a B. Eötvös-Collegium tanára, a M. Tud. Akadémia I. tagja és MELICH JÁNOS, magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr, a M. Tud. Akadémia I. tagja. A!—Aszó (4-r. 1—160. hasáb). Budapest, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1914.

legtöbbször csak a magyar értelmezés található. Itt sem ártana, sőt a szótár használatát rendkívül megkönnyítené az idegen nyelvészek számára, ha a magyar értelmezés mellé odatennék a németet is.

A származékszók közül természetesen csak azokat veszik föl, a melyek vagy a jelentésfejlődés, vagy szóképzés útján elszigetelődtek (mint pl. *áll* > *állat*; *ad* > *adó*; *alszik* ∞ *álmom*. Ha pedig a származékszók már annyira elszigetelődtek egymástól, hogy a nyelvérzék sem köti őket össze, akkor külön czímszó alá kerülnek, pl. *alél*, *álmom*, talán még az *álmom* is, melyek az *al-* 'dormire' igető származékai.

A származékszók után külön bekezdéssel következnek a nyelvújítási alkotások a NyÚSz. alapján a szó első előfordulásának megjelölésével, legtöbbször latin vagy német értelmezéssel.

«Az első rész után, a mely voltaképpen a magyar szónak rövidre fogott hang- és jelentéstörténetét adja, a második fő rész következik, a mely nemcsak a rokonnyelvi, illetőleg átadónyelvi alakokat állítja össze lehetőleg teljesen, hanem szükség esetén a magyar szónak hozzájuk való viszonyát bővebben is tárgyalja.» Megemlíti alkalomadtán még azt is, hogy a magyar szó mely nyelvekbe ment át mint jövevényező (vö. pl. *áld*).

Az egyes cikkek végén *Vö.*-vel utalnak a kérdéses szófejtés irodalmára, dióhéjban annak jóformán az egész történetét előadják.

Az eljárásuk a következő: 1. lehetőleg megemlíti azt, a ki az általuk helyesnek elfogadott etymológiát felállította; 2. felsorolják mindazokat, a kik az etymonhoz újabb adalékkal vagy szemponttal járultak. Az olyan magyarázatokat, a melyeket nem tartanak elfogadhatónak, de a melyek módszeresen készültek, rendesen a *máskép* szóval bevezetve említik meg.

Azt mondanom sem kell, hogy ezzel a kutatók munkáját rendkívül megkönnyítik. Így pl. az olyan szónál is, a melynek biztos etymonja ez idő szerint még nincs megállapítva, együtt találjuk az illető szó megfejtésére irányuló összes kísérleteket. E tekintetben is sokkal többet találunk ebben a szótárban, mint a hasonló külföldi szótárakban. Azt is el kell ismernünk, hogy az etymonok megállapításában a legszigorúbb kritikával járnak el, csak azt fogadják el ilyennek, a mely mai tudásunk szerint minden tekintetben kiállja a tűzpróbát. Így aztán bizony sok czímszó alá odakerül ez a jelzés: «eredete ismeretlen», «eredete nincs tisztázva», «kielégítő magyarázata nincs» (430 czímszó közül 75 van ilyen). Ezek között természetesen sok az egyetlenegy adatból ismert tájszó, mint pl. *acsít*, *adaj*, *adornyáz*, *agrat*, *agyarkázat*, *ajog*, ? *akkó*, *alátka*, *alivor*, *allër*, *anacsukja*, *andac*, *angad*, *apacáj*, *arcsóködik*, *argalás*, *árkám-észte*na, *árla*, ? *árnyang*.

De vannak általánosan használt köznyelvi szók is, a melyeknek az eredete ez idő szerint még ismeretlen, vagy legalább kielégítő magyarázatuk nincs. Ilyenek: *abajgat, ábrándoz, agy, agyag, ágyu, ajánl, áld, akad, alak, alkonyodik, alkuszik, általag, ám, apol* (a régi nyelvben), *ará, arat, arc, árnyék, ás*. Ezeknek a megfejtése bizony még sok gondot okoz a nyelvészeknek. Meg vagyok róla győződve, hogy a Magyar Etymologiai Szótár nyomán nagyobb arányú szófejtő munkásság indul meg, s a pótkötetben már sok olyan szónak megtaláljuk az etymonját, melynek az eredetét ma még biztosan nem ismerjük.

A felhozott szók közül is egynémelyiknek (pl. *agyag, általag, arat, arc, ás*) majdnem bizonyosnak tartottuk az eddigi magyarázatát, azonban a szerzők módszeres kritikai vizsgálat után kénytelenek voltak rámutatni arra, hogy ezeknek az eredete még nincs tisztázva.

Szókészletünknek legnagyobb része, mint már az előttünk fekvő füzetből is világosan kitűnik, aránylag újabb időből való és azokban a történeti viszonyokban gyökerezik, a melyek a magyarságra mintegy másfél ezer éven át hatottak. A legrégebb érintkezések hatását sokszor nehéz pontosan meghatározni. Még nehezebb az ősi szókészletet megvilágítani. A rokon nyelvek hangtörténetét (a finn és a lapp kivételével) még nem ismerjük pontosan, talán sohasem is fogjuk megismerni. Ilyen körülmények között bizony nehéz az egyes hangviszonyokat földeríteni, megmagyarázni. Ezért aztán legtöbbször meg kell elégednünk azzal, hogy a megfelelő rokonyelvi alakokat minden magyarázat nélkül egymás mellé állítjuk. Az a tarkaság, melyet az élő népnyelv nyújt, szintén csak fokozza a nehézségeket. Ezt a tarkaságot mégis könnyebben meg lehet magyarázni, mert hiszen itt már a régi irodalmi nyelv ismerete s az élő nyelvben ható analógia sok dolgot megértet velünk.

Vannak megoldatlan problémák is, melyek a szerzők munkáját nem kis mértékben megnehezítik. Ilyen pl. a finnugor-indogermán, vagy talán még a szamojéd nyelveket is idevonva, az uráli-indogermán őserintkezés vagy ősrökonság kérdése. (Ebbe a körbe tartozik az *ág* és *árva* cikk; mind a kettő mintaszerűen van megírva.) Az ú. n. urál-altaji nyelvsaládok rokonságáról is, melyet BUDENZ idejében úgy szólván megdönthetetlennek tartottak, ma már csak nagy óvatossággal szoktunk nyilatkozni.

Több jel arra mutat, hogy a szerzők a tágabb urál-altaji nyelvrokonság alapján állnak. Így pl. az *al* cikkben ilyen bevezetéssel, hogy «a többi urál-altaji nyelvsaládból idetartoznak», felsorolják a szamojéd és török nyelvi adatokat. Az *álom* cikkben szintén, sőt

rámutatnak a török alapalakra is (**udu-*), mely csakugyan feltűnően egyezik a fgr. **ođđ-* ~ **ođ-* alapalakkal. Az *ángy* cikkben pedig azt mondják: «nem lehetetlen, hogy a felsorolt fgr. és tör. szavak ősrökonsági viszonyban vannak egymással».

Úgy vettem észre, hogy a szerzők az ú. n. «kaukázusi elemek» szemben bizonyos tartózkodó álláspontra helyezkednek. E fűzetben mindössze egy szót ismernek el ilyennek (vö. *asszony* < *oszét aysin, äysin* 'gebieterin, hausfrau'), holott MUNKÁCSI ÁKE. munkájában ilyeneknek vannak föltüntetve még a következők is: *agár, ágy, agyag, aladár, ara*.

Rendkívül fontosak az ősmagyar hangtörténetre nézve azok a régi török jövevényszók, melyek a honfoglalást megelőző századokban kerültek nyelvünkbe. Ezeknek a szóknak legnagyobb része a földművelésre, állattenyésztésre, továbbá a házi berendezésre és a ruházatra vonatkozik, tehát műveltségtörténeti szempontból is nagy jelentőségűek.

Köztudomású dolog, hogy annak a török nyelvnek, melyből műveltségi szavainknak e fontos csoportja származik, nem maradtak fenn emlékei. A szerzők e jövevényszóknál (*ács, alma, apró, árok, árpa* és valószínűleg az *ártány* is) egyszerűen felsorolják a fontosabb török (mongol) alakokat, különösebb figyelemre méltatják a csuvaszt, mely mai tudásunk szerint hangtani szempontból legközelebb áll az átadó nyelvhez.

Jövevényszavainknak ezt a fontos rétegét GOMBOCZ Z. külön is földolgozta «Honfoglaláselőtti török jövevényszavaink» cz. munkájában s majd ennek bővített kiadásában (Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache. Helsinki, 1912). E műveiben módszeres kritikával megrostálta az összes idevonatkozó adatokat s az így nyert egybevetések alapján kidolgozta az átvételek hangtanát is. Ily módon nyelvünknek e régi jövevényszavairól meglehetősen tiszta képet nyerünk.

Ugyanezt mondhatjuk a szláv jövevényszavakról is, a melyeknek térfoglalása nyelvünkben, mint azt MELICH meggyőzően kimutatta, hosszas történeti fejlődés eredménye. «E jövevényszavak közt, úgy mond, van honfoglalás előtt és honfoglalás után átvett szó; a IX—XII. századi kulturális állapotok alapjáról nézve, szavaink egy része a görög, más része a latin műveltség alapján álló szlávok nyelvéből való. Röviden azt mondhatjuk, hogy nyelvünkben vannak orosz-szláv, egyházi szláv (bolgár), szerb-horvát, szlovén és cseh-tót eredetű szavak» (MNy. VI. 447).

A régi szláv jövevények közé tartozik nyelvünk szókinsének

műveltségtörténeti szempontból egyik legfontosabb csoportja: a magyar nyelv keresztyén terminológiája, melynek egy kis része görög kel., túlnyomó része azonban róm. kath. szláv. Ilyenek pl. e füzetben az *apát* és *apáca*, melyekről kétségtelenül kimutatják, hogy semmi szín alatt sem lehetnek ó-egyházi szlávok vagy ó-bolgárok. Ugyanezt igyekeznek megállapítani az *angyalról* és az *arkangyalról* szóló szép czikkeben is.

A magyar hangtörténet szempontjából érdekes tanulságot szolgáltatnak a régi német jövevényszók is, a melyek nyomban a szláv hatás után jelentkeznek. Ezeknek két rétegét szokás megkülönböztetni, ú. m. középfrank és osztrák-bajor eredetűeket. A legrégebbek MELICH szerint középfrank nyelvterületről valók. Az *a* betűn kezdődő szavak közt azonban nincsen módszertani szempontból érdekesebb szó.

Az olasz eredetű szavaknál (pl. *ákovita*, *alaputréta*) rendszeren felsorolják a különféle észak-olasz nyelvjárási alakokat, ezzel egyzersmind jelzik azt az álláspontjukat is, hogy az olasz eredetű jövevényeket nem velencei olaszoknak, hanem általában észak-olasz átvételeknek tartják.

Az eredeti szókinshez tartozó szavaknál a finnugor nyelvi alakokat, úgy látszik, földrajzi sorrendben (keletről nyugatra menve) közlik. A magyarral szorosabb rokonságban levő vogul és osztják ily módon is a csoport élére kerül. Az etymológiák forrását a szerzők itt is pontosan megjelölik. Új, eddig ismeretlen etymológiát nem igen találunk (legnagyobb részük megvan már BUDENZNÉL is, a teljesen kétségtelen egyezések pedig SZINNYEI NYH.⁴-ban), de a már ismerteket alaposan megrostálják és magyarázataikban új szempontok érvényesülnek. Többször megtörténik azonban, hogy az egyes rokonnyelvi alakokat minden magyarázat nélkül egymás mellé állítják (pl. az *ágy*, *agyar*, *ágyék*, *áll* 'stare', *apad*, *ár* 'pretium', *ár* 'fluctus', *ár* 'subula', *arasz*, *ásít* czikkeben). Egy kis magyarázat ezeknél is elkelne, mert ezt a szótárt nemcsak a finnugor nyelvészek, hanem más tudományággal foglalkozó művelt emberek is használják, már pedig ezek bizony kételkedéssel fogadják az ilyen egyeztetéseket, mint «*áll* ∞ zürj. *sulal*- 'stehen, da sein; gelten, kosten'; *sult*- 'stehen, stehen bleiben, sich stellen', permi K. *sulál*- ua. GEN. WJED. | v o t j. *sjl*- 'stehen, bestehen, stehen bleiben, kosten'; *sult*- 'stehen, aufstehen' MUNK. WICHMANN Voc. 58 | cser K. *šoljem*, *šorem*, H. *šaljem* 'stehen' GEN. RAMST.». Itt tehát meg kell magyaráznunk, hogy a zürj. *sulal*- és *sult*- továbbképzett alakok, az igető: *sul*- és hogy a m. magánhangzós szókezdet a fgr. szókezdő *s- hangnak szabályos folytatása. Az *ágyék* (-ék dem. képzővel) ∞ v o g. *uś* 'arsch, segg' egyeztetéshez is hozzá-

tehették volna, hogy a m. *gy* a fgr. *ńć' ∞ ńź'* hangviszony gyengefokát képviseli. Ugyanezt megemlíthették volna az *agyar* cikkben is. Az *ár* 'fluctus' ∞ v o g. *tūr* | o s z t j. *āōr, āār, tōr, jar* | z ű r j. *šor* | v o t j. *šur* alakok összetartozását is csak úgy érthetik meg, ha külön is megmondjuk, hogy mindezen alakok szókezdő mássalhangzója eredeti fgr. *š vagy *s-re megy vissza, melynek a magyarban magánhangzós szókezdet felel meg.*) Persze úgy volna jó, ha mindenütt visszakövetkeztetnénk a fgr. alapalakra, mint pl. az *dlom* cikkben, azt azonban jól tudjuk, hogy hangtörténeti ismereteink mai állása szerint ez szinte lehetetlen. A magyar mássalhangzók finnugor alapnyelvi előzőit ma már meglehetősen ismerjük, azonban a vocalismus terén még igen sok a tennivalónk, jóllehet az utóbbi években ezen a téren is élénk munkásság indult meg. Igen fontosnak tartom e tekintetben GOMBÓCZ értekezését (A magyar *a*-hangok történetéhez, NyK. XXXIX. 229–274), melyben a magyar *a*-hangok finnugor előzményeit igyekszik kimutatni.

A szótár idézetei nagyon pontosak, a legtöbbnek magam is utánanézttem s mindössze két-három hibás idézetre bukkantam. Ezek a következők: az *dlom* cikkben 83. hasáb fölülről a 23-ik sorban SZABÓ NyK. XXXV. 419. Helyesen: NyK. XXXIV. 419. Ugyanezen a hasábon hét sorral alább egy sajtóhiba is van: Ni. *ūtəm*, helyesen *ōtəm*. Az *apró* cikkben 116. hasáb fölülről a 26. sorban NyK. XI. 119. Helyesen: NyK. XI. Szótár 119 (mert ez a kötet két részből áll, mindegyik külön lapszámozással). A 2. *ár* 'fluctus' cikkben 119. hasáb fölülről a 8. sorban «de vő. ASBÓTH, NyK. XXXIV. 101» nem tartozik ide, mert ebben az *ár* 'preis' szóról van említés. Az *Arva* cikkben (149. hasáb) SCHACHMATOV Arch. XXXIII. 67. (ismertette MELICH MNY. VII. 67, ez utóbbi idézet nem helyes, mert az *Arva* folyóról és SCHACHMATOV értekezéséről a 422. lapon van szó, tehát így javítandó: MELICH MNY. VII. 422. Az *apa* cikkben (107. hasáb) WUNDT, Völkerpsych.² I. 2: 315 aligha helyes, mert az első kiadásban az idézett helyet I. 1: 316. lapon találjuk.

Ezek az apró megjegyzések természetesen mit sem vonnak le e kiváló mű értékéből. Igazán nagy érdeklődéssel várjuk a következő füzeteket, még inkább az egész munka befejezését, mely az első füzetből ítélve nyelvtudományunk egyik legnagyobb alkotásának ígérkezik.

PÁPAY JÓZSEF.

*) Ilyenfajta hiányokra már a próbadolgozatban is rámutatott az egyik bíráló (ASBÓTH). L. Akad. Ért. 1906. évf. 45S. 1.

A M. Tud. Akadémia kiadásában megjelentek:

Asbóth Oszkár dr. A hangsúly a szláv nyelvekben.....	1.60
— Szláv jövevényszavaink I.	2.—
— A j > gy változás a hazai szlovének nyelvében és a dunántúli magyar nyelv-járásokban	1.20
Bálint Gábor. Kazáni-tatár nyelvtanulmányok. 3. füzet. Egy-egy füzet	2.—
Ballagi Mór. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr	—40
— Baronyai Deesi János és Kis-Viczay Péter közmondásai	—20
— Nyelvünk újabb fejlődése	—40
Brassai Sámuel. A magyar bővített mondat	—60
— A mondat dualismusa	1.20
— Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virg. Aeneise II. könyvére. Különös tekintettel a magyarokra	—80
— Szórend és accentus	—80
Budenz József. A németországi philologok és tanfőnökök 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről	—30
— Az ugor nyelvek összehasonlító alakтана. Három füzet	4.80
— Egy kis viszhang Vámbéry Armin úr válaszára, vagyis «A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet» című II. értekezésére	—40
— Erdei- és hegyi-cseremisiz szótár. (Vocabularium cseremissicum utriusque dialecti.) Főleg Reguly cseremisiz szógyűjteményéből és az Újtestamentom cseremisiz fordításából	1.—
— Moksai- és erza-mordvin nyelvtan	1.—
Calepinus latin-magyar szótár. Kiadta Melich János	10.—
Coelius (Bánffy) Gergely. Szent Ágoston reguláinak magyar fordítása (1537) kiadta Dézsi Lajos	2.—
Finály Henrik. A beszerzei szöszedet. Latin-magyar nyelvemlék a XV. századból. — Az eredeti kéziratból kiadta, értelmező jegyzetekkel kísérte és teljes számotatókat — készített hozzá	6.—
Földi János magyar grammatikája. Közzéteszi Gulyás Károly	6.—
Gedeon Alajos dr. Az alsó-metenzéfi német nyelvjárás hangtana	1.50
Goldziher Ignác dr. A buddhizmus hatása az iszlámra	—80
— A muhammedán jogtudomány eredetéről	—20
— A nemzetiségi kérdés az araboknál	—60
— A pogány arabok költészetének hagyományai	1.20
— A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében	1.—
— Jelentés a M. T. Akadémia könyvtára számára kelettről hozott könyvekről	—40
— Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben	—80
Halasz Ignác. Svéd-lapp nyelv V: Népköltési gyűjtemény a pite lappmark arjeplogi egyházkerületéből. Gyűjtötte s magyar fordítással, jegyzetekkel ellátta	6.—
— Svéd-lapp nyelv VI: Pite lappmarki szótár és nyelvtan. Rövid karesundói lapp szó-jegyzékkel	3.20
Huntalvy Pál. A kondai vogul nyelv. A Popov G. fordításának alapján	6.—
— A számolás módja és az év hónapjai	—40
Imre Sándor. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvtújtásra nézve	1.20
Joannovics György. Értsük meg egymást. (A neológia és orthológia ügyében)	—60
— Szórendi tanulmányok I. rész —.60. II. rész	—80
Komjáthy B. Epistolae Pauli lingua Hungarica donatae. Krakó 1533.	6.—
Kőrösi Csoma Sándor emlékezetére. Előadások. 1. szám. Gróf Kuun Géza: Ismereteink Tibetről	1.50
2. szám. Goldziher Ignác: A buddhizmus hatása az iszlámra	—80
3. szám. Thury József. A középszázi török nyelv ismertetései	—80
Kunos Ignác dr. Három karagöz-játék	2.—
— Kis-Azsia török dialektusairól	—90
— Naszreddin Hodsa tréfái. Török (kis-ázsiai) szövegét gyűjtötte, fordítással és jegyzetekkel ellátta	3.—
— Oszmán-török népköltési gyűjtemény. Két kötet	10.—
— és Munkácsi Bernát dr. A belviszonyragok használata a magyarban	1—
Gróf Kuun Géza. A kúnok nyelvéről és nemzetiségéről	—80
— A sémi magánhangzókról	—75
— Adatok Krim történetéhez	—40
— Codex Cumanicus. Bibliothecae ad Templum Divi Marci Venetiarum primum ex integro edidit, prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit	10.—
Magyarországi Német Nyelvjárások. Szerk. Petz Gedeon. 1. Gedeon A. Az alsó-metenzéfi német nyelvjárás hangtana	1.50
2. Lindenschmidt Mihály: A verbászi német nyelvjárás	—90
3. Gréb Gyula: A szepe-i felföld német nyelvjárása	1.80
4. Hajnal Márton: Az isztiméri német nyelvjárás hangtana	1.20

Magyarországi Német Nyelvjárások. Szerk. Petz Gedeon. 5. Kräuter Ferencz :	
A niczkyfalvai német nyelvjárás hangtana	1.—
6. Schäfer Illés: A kalaznöi nyelvjárás hangtana	1.20
7. Mráz Gusztáv: A dobsinai nyelvjárás	2.40
Mayr Aurél dr. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben	— 20
— Az úgynevezett lágy aspiraták phoneticus értékéről az ó-indben	1.20
Melich János. A gyöngyösi latin-magyar szótár-töredék. Veress Ignác másolata felhasználásával közrebocsátotta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta	5.—
— Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai. (A középfrank nyelvjárás térképével)	1.20
— A brassói latin-magyar szótár-töredék	— 60
— Szikszai Fabricius Balázs latin-magyar szójegyzéke 1590 ből	3.—
— Révai Miklós nyelvtudománya	1.—
Molnár Albert. (Szenczi-) laplója, levelezése és irományai. Jegyzetekkel ellátta Dézsi Lajos. Hasonmással	9.—
Munkácsi Bernát. Árja- és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben. I. kötet: Magyar szójegyzék s bevezetésül: A kérdés története	12.—
— Budenz József emlékezete	1.20
— Vogul népköltési gyűjtemény I. kötet: Regék és énekek a világ teremtéséről. Első füzet. Vogul szövegek és fordításai. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	3.—
Kiegészítő füzet	6.—
II. kötet: Istenek hősi énekei, regéi és idészó igéi. Első füzet. Vogul szövegek és fordításai. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	8.—
III. kötet: Medveénekek. Első füzet. Vogul szövegek és fordításai. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	10.—
IV. kötet: Elektekpek. Sorsénekek, vitézi énekek, medveinnepi színjátékok, állaténekek, mesék, találós mesék, néprajzi apróságok, földrajzi névjegyzék. Első füzet. Vogul szövegek és fordításai. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	8.—
— Votják népköltészeti hagyományok	4.—
— Votják szótár. 4 füzet	16.—
Nyelvemlékek. Régi magyar — Kiadta a M. T. Társaság IV. kötet. Első osztály: Guary-codex	2.—
Második osztály: Egyházi vegyes könyv. (Winkler-codex)	3.—
V. kötet: A Jordánszky-codex bibliafordítása. Saját alá rendezte és kinyomatta Toldy Ferencz. A kész nyomtatványt az eredetivel összevetette, a Csemez-töredék szövegével kiegészítette és előszóval ellátta Volf György	12.—
Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Aron. Közzéteszi Volf György. Tartalma :	
IV. és V. kötet: Érdy-codex. Egy-egy kötet	4.—
VI. kötet: Tihanyi-codex. — Kazinczy-codex. — Horvát-codex	4.—
IX. és X. kötet: Érsekújvári-codex. Egy-egy kötet	4.—
XI. kötet: Debreczeni-codex. — Gömöri-codex	4.—
XII. kötet: Döbrentei-codex. — Teleki-codex	4.—
XIII. kötet: Festetics-codex. — Pozsonyi-codex. — Keszthelyi-codex. Miskolczi-töredék	4.—
XIV. kötet: Lobkovitz-codex. — Batthyányi-codex. — Czech-codex	4.—
XV. kötet: Székelyudvarhelyi codex. — Guary-codex. — Nádor-codex. — Lázár Zelma-codex. — Birk-codex. — Piry-hártya.	6.—
Pesti Gábor. Wy Testamentum magyar nyelven	6.—
Révai Joan Nicolaus. Elaborator grammatica hungarica. Vol. III. Ed. Sigismundus Simonyi	6.—
Simonyi Zsigmond. A jelzők mondatana	5.—
Szegedi Gergely Énekeskönyve 1569-ből	5.—
Magyarország Történelmi Földrajza a Hunyadiak korában. Irta: Dr. Csánki Dezső. I. k. 1890. XII és 790 lap. Ára	14.—
II. k. 1894. VIII és 862 lap. Ára	14.—
III. k. 1897. VI és 698 lap. „	14.—
V. k. 1913. VIII és 973 lap. „	20.—

Megrendelhetők a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalában

Budapest, V., Akadémia-utca 2. sz.